

туції гендерних ролей і стереотипів і що її перфоменс для жінок-лідерів, у зв'язку з поточною репрезентацією й ретушуванням ліберальною риторикою, залишається вкрай проблематичним і на даний момент неможливим.

Висновки. Збільшення медіалокацій і обміну, а також одночасні перестановки і злиття медіамереж, виправдовують деборівський аналіз спектаклю у двадцять першому столітті. Локальний і глобальний рівні виробництва медіа і владні відносини між місцями виробництва конкурують за аудиторію, прибуток і відіграють важливу роль у формуванні суспільної думки через повторення, експозицію й монополізацію.

У суспільстві спектаклю людина всмоктує в себе психологію споживання, що далі нав'язує їй моделі поведінки, узяті зі світу видовищних репрезентацій, у тому числі й засобами медіа.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адорно Теодор В. Диалектика Просвещения : Филос. фрагменты / Теодор В. Адорно, Макс Хоркхаймер. – М. : Медиум, 1997. – 310 с.
2. Батлер Дж. Психика власти : теории субъекции / Батлер Дж. – Х. : ХЦГИ ; СПб. : Алетейя, 2002. – 168 с.
3. Батлер Дж. Лакан, Ривьер и стратегии маскарада / Дж. Батлер // Гендерная теория и искусство. Антология : 1970–2000. – М., 2005. – С. 422–441.
4. Дебор Ги. Общество спектакля / Ги Дебор ; пер. с фр. С. Офертаса и М. Якубович. – М. : Логос, 1999. – 224 с.
5. Дмитрієва Марія. Словник з гендерної тематики до книжки Джудіт Батлер «Гендерний клопіт» [Електронний ресурс] / Марія Дмитрієва. – Режим доступу : <http://www.ua-pereklad.org/ua/theory/slovnem>. – Назва з екрану.
6. Gauntlett David. Media, gender and identity : an introduction / David Gauntlett. – New York : Routledge, 2008. – 317 p.
7. Halberstam J. Female masculinity / Judith Halberstam. – Durham : Duke University Press, 1998. – 329 p.

УДК 159.9

Мілорадова Н.Е., к. психол. н., доцент, доцент кафедри психології та педагогіки факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей ХНУВС

ПРОФІЛАКТИКА ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНИХ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ У ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ

У статті автор аналізує основні рівні та форми психопрофілактики негативних станів у працівників органів внутрішніх справ під час виконання оперативно-службових завдань. А саме рівні: первинний (загальний), вторинний (спеціальний) та третинний (індивідуальний); форми: організація соціального середовища; інформування; активне навчання соціально-важливим навичкам; організація діяльності, що може бути альтернативною діяльністю працівників, в якій формуються негативні психічні стани; організація здорового способу життя; активізація особистісних ресурсів; мінімізація негативних наслідків участі працівників органів внутрішніх справ у вирішенні екстремальних оперативно-службових завдань.

Ключові слова: психопрофілактика, рівні та форми психопрофілактики, негативні стани, працівники органів внутрішніх справ.

В статті автор аналізує основні рівні та форми психопрофілактики негативних состояний у співробітників органів внутрішніх справ в час виконання оперативно-службових завдань. А саме, рівні: первичний (загальний), вторичний (спеціальний) та третій (індивідуальний); форми: організація соціального оточення; інформованість; активне навчання соціально-важливим навичкам; організація діяльності, альтернативної тій, в якій формуються негативні психічні стани; організація здорового способу життя; активізація особистих ресурсів; мінімізація негативних наслідків участі співробітників органів внутрішніх справ в розв'язанні екстремальних оперативно-службових завдань.

Ключові слова: психопрофілактика, рівні та форми психопрофілактики, негативні стани, співробітники органів внутрішніх справ.

Постановка проблеми. У професійній діяльності працівників органів внутрішніх справ достатньо часто виникають ситуації, в яких виконання оперативно-службових завдань здійснюється в екстремальних умовах. Рівень екстремальності залежить від поєднання різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів з вимогами професії.

Професійна діяльність працівників органів і підрозділів внутрішніх справ часто пов'язана з необхідністю застосування правомірних силових заходів примусу. Затримання озброєних та інших небезпечних злочинців, силове подолання протидії законним вимогам правоохоронців під час припинення ними порушень громадського порядку та інші ситуації оперативно-службової діяльності потребують від працівників органів внутрішніх справ впевненого застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї. потрапивши в екстремальні умови, кожен працівник переживає значні та іноді і граничні навантаження, що може негативно вплинути на виконання професійних обов'язків недостатньо підготовленими правоохоронцями. Це, у свою чергу, може призвести до негативних, а іноді і трагічних наслідків.

У зв'язку з цим у край необхідним є здійснення психопрофілактичних заходів з метою попередження нервово-психічних та психосоматичних захворювань; формування психологічної готовності та стійкості працівників міліції до дій в екстремальних ситуаціях; пошук нових шляхів забезпечення надійності персоналу міліції; розробки та впровадження психологічних технологій, спрямованих на розвиток професійно-важливих якостей працівників міліції. Тому в контексті проблеми, що розглядається, **метою** статті є розгляд основних рівнів та форм психопрофілактики формування негативних станів у працівників органів внутрішніх справ під час виконання оперативно-службових завдань.

Виклад основного матеріалу. Психологічна підготовка є невід'ємною складовою професійної, прикладної, спеціально організованої підготовки працівників правоохоронних органів, спрямованої на формування, розвиток та підтримку у правоохоронців професійно важливих знань, навичок та вмінь. Одним із компонентів якої є формування психологічної готовності до впевненого та ефективного виконання працівниками своїх службових обов'язків при вирішенні завдань з різним рівнем екстремальності.

Виходячи з цього, психологічна підготовка працівників ОВС повинна бути спрямована на формування стійкості до:

– негативних факторів оперативно-службової діяльності: напруженості, відповідальності, ризику, небезпеки, дефіциту часу, невизначеності, несподіванки та ін.;

– факторів, що сильно впливають на психіку: вид крові, трупа, тілесних ушкоджень та ін.;

– ситуацій протиборства: вміння вести психологічну боротьбу з особами, які протидіють попередження, розкриття та розслідування злочинів, протистояти психологічному тиску, маніпулювання з боку, як законслухняних громадян, так і правопорушників; не піддаватися на провокації тощо;

– конфліктних ситуацій у службовій діяльності: вміння проаналізувати внутрішні причини конфлікту, розібратися в закономірностях їх виникнення, протікання і способи вирішення конфліктних ситуацій: образа і насильство над особистістю, хуліганство, грабіж, вбивство, опір представникові влади, вербальна і фізична агресія і т.д.; вміння володіти собою в психологічно напружених, конфліктних, провокуючих ситуаціях.

Емоційно-вольова стійкість є одним з найважливіших показників психологічної підготовленості працівників до професійної діяльності. Під нею розуміється здатність зберігати у складних умовах сприятливий для успішної роботи психічний стан. Емоційно-вольова стійкість проявляється у:

– відсутності у працівника в екстремальних ситуаціях психологічних реакцій, що знижують ефективність дій і породжують неточності, промахи, помилки;

– натренованості в бездоганному виконанні професійних дій в психологічно складних умовах;

– умінні зберігати професійну пильність, проявляти розумну настороженість і увагу до ризику, небезпеки, несподіванок;

– невіддатливості до психологічного тиску з боку третіх осіб, що намагаються впливати на чітке законне ведення юридичних справ;

– умінні вести напружену психологічну боротьбу з особами, які протидіють попередження, розкриття та розслідування злочинів;

– умінні володіти собою в психологічно напружених, конфліктних, провокуючих ситуаціях [3; 6].

Методи психологічної підготовки персоналу ОВС до виконання завдань в екстремальних умовах оперативно-службової діяльності створюють єдину систему, що дозволяє планомірно і науково обґрунтовано впливати на почуття, волю, інтелект особового складу, формувати й розвивати необхідні особистісні якості. Система методів психологічної підготовки персоналу ОВС до виконання завдань в екстремальних умовах оперативно-службової діяльності призначені для активного впливу на психіку особового складу.

До основних методів психологічного супроводження підготовки працівників ОВС до дій в екстремальних ситуаціях належать:

1. Мотиваційні, що дозволяють сформувати у працівників ОВС належний настрій, цільову настанову на позитивне освоєння знань, навичок та вправ (цілова настанова, навчання, роз'яснення, переконання, оцінка і контроль, схвалення, критика і самокритика, аутотренінг, мотиваційний тренінг).

2. Пізнавальні методи застосовуються для активізації пізнавальних психічних процесів, необхідних для засвоєння і закріплення професійних вмінь і навичок, створення умов для накопичення досвіду (наприклад, тренінги з розвитку професійної пам'яті, уваги і спостережливості).

3. Психомоторні, практичні методи – ті, що дозволяють відпрацювати усі операції і дії, які входять до структури рухових професійних навичок (метод вправ та тренувань, метод критичних ситуацій, метод стресових впливів) [7].

Але, незважаючи на достатньо широкий спектр психологічних методів підготовки працівників ОВС до дій в екстремальних умовах, цього виявляється недостатньо для попередження формування негативних психічних станів у правоохоронців під час несення служби. Це обумовлює необхідність ведення психопрофілактичної роботи з працівниками органів внутрішніх справ.

Психопрофілактична робота в органах внутрішніх справ визначається як комплекс організаційних, службових, правових, просвітницьких, соціально-економічних, виховних, психологічних та медичних заходів, спрямованих на збереження, зміцнення і відновлення соціально-психологічного благополуччя та здоров'я працівників органів внутрішніх справ, попередження виникнення соціально-психологічної та особистісної дезадаптації з метою забезпечення їх високої працездатності та ефективності діяльності [1].

Профілактика ґрунтується на своєчасному виявленні та виправленні негативних факторів, що зумовлюють виникнення негативних станів у працівників органів внутрішніх справ під час виконання оперативно-службових завдань. Існує досить багато методів профілактики формування негативних станів у працівників міліції під час виконання оперативно-службових завдань – як індивідуальних, так і організаційних. Більшість із них є загальновідомими. Але, з організаційно-методичної точки зору, єдиний процес профілактики формування негативних емоційних станів у працівників органів внутрішніх справ під несення служби можна поділити на три рівні: первинний, вторинний та третинний [2; 8].

Метою первинної (загальної) профілактики є виявлення причин та умов, що призводять до формування негативних станів у працівників міліції, підвищення стійкості особистості до впливу цих факторів. Це комплекс заходів, спрямованих на: професійний відбір та психологічне супроводження службової діяльності; просвіту особового складу щодо причин психологічного неблагополуччя, відхилень у психоемоційних станах та адаптації; допомога в організації здорового способу життя; навчання методам та формам саморегуляції та своєчасне звернення до фахівців за консультацією в ситуаціях, що підвищують ризик розвитку психогенних розладів.

Метою вторинної (спеціальної) профілактики є раннє виявлення та реабілітація нервово-психічних порушень і робота з «групою ризику». Ця мета може бути досягнута при використанні комплексної системи спеціалізованої психологічної допомоги працівникам міліції, яка включає психодіагностику, психологічне консультування, психокорекцію, психотерапію, що забезпечує найбільш ранній вияв та результативну корекцію або нейтралізацію негативних психічних станів і відновлення працездатності.

Третинна (індивідуальна) профілактика полягає у цілеспрямованих заходах щодо конкретної особи (групи осіб), спрямованих на соціально-медичну реабілітацію працівників органів внутрішніх справ із клінічними проявами нервово-психічних розладів, що супроводжуються порушеннями поведінки, що виникли під час проходження служби, та обмеження їх психічної інвалідизації.

Для комплексного вирішення питання формування психологічної готовності та стійкості працівників міліції до дій в екстремальних ситуаціях психопрофілактичні заходи необхідно здійснювати на всіх рівнях (організаційно-нормативному, психолого-педагогічному, психологічному, медико-профілактичному, науково-методичному), використовуючи різні форми психопрофілактичної роботи.

Серед основних форм профілактичної роботи можуть бути достатньо ефективними такі:

1. *Організація соціального середовища.* В її основі – уявлення про вплив навколишнього середовища на формування негативних станів. Впливаючи на соціальні фактори, можна запобігти небажаній поведінці особистості. Вплив може бути спрямований як на суспільство в цілому, так і на окрему частину суспільства, наприклад:

- формування оптимального соціально-психологічного клімату в підрозділах;
- оптимізація організаційної структури (розподілу обов'язків, повноважень і відповідальності), здійснювана з урахуванням здатностей і можливостей конкретних працівників;
- виключення (по змозі) ситуацій рольового конфлікту;
- максимально можливе інформування працівників про те, що заохочується, а що – ні (ознайомлення із принципами системи заохочення, штрафів і т.п.), про його перспективи (може включати планування кар'єри), про майбутні зміни в організації та про те, як вони відіб'ються конкретно на певній особі;
- підвищення значення обов'язків працівників;
- дотримання санітарно-гігієнічних норм;
- надання працівникам можливості відчувати, що вони можуть впливати на ситуацію (дати їм право брати участь у прийнятті певних рішень, надати більше повноважень в організації власного робочого місця, плануванні свого робочого часу й т.п.).

2. *Інформування.* Це найбільш звичний напрямок психопрофілактичної роботи у формі лекцій, бесід, поширення спеціальної літератури або відео– і телефільмів. Суть підходу полягає у спробі впливу на когнітивні процеси особистості з метою підвищення її здатності до прийняття конструктивних рішень вирішення проблем (наприклад, інформування стосовно впливів різноманітних чинників зовнішнього середовища на здоров'я людей; інформація про вплив музики, літератури, театрального мистецтва на психічний стан людини; інформування про негативний вплив сімейних конфліктів на психологічну готовність та стійкість працівників міліції до дій в екстремальних ситуаціях; взаємозв'язок шкідливих звичок, фізичної та спеціальної підготовки працівників тощо).

3. *Активне навчання соціально-важливим навичкам.* Сутність цієї форми профілактичної роботи розкривається через застосування практичних методів психологічної підготовки працівників ОВС до дій в екстремальних ситуаціях під час виконання оперативно-службових завдань (метод стресових впливів, метод критичних ситуацій, метод тренувальних вправ).

Дана модель переважно реалізується у формі групових тренінгів. На наш погляд, доцільним було б використання таких тематичних тренінгів як:

– *тренінг із формування пізнавальних якостей*, спрямований на розвиток професійної пам'яті, спостережливості, уваги, професійної чутливості;

– *комунікативний тренінг*, спрямований на оволодіння навичками встановлення психологічного контакту, проведення слідчих дій (наприклад допиту), здійснення психологічного впливу на осіб, що викликають оперативний інтерес;

– *тренінг навичок саморегуляції та самоконтролю*, спрямований на оволодіння способами регуляції емоційних станів, методами зняття больових відчуттів, прийомами вольової мобілізації;

– *тренінг резистентності* (стійкості) до негативного соціального впливу, метою якого є зміцнення позитивних установок на професійне зростання, підвищення кваліфікації, збереження здоров'я, сімейне щастя та виявлення і зміна негативних; розвиток здатності казати «ні» у випадках тиску (алкоголізація, наркотизація та інш.);

– *мотиваційний тренінг*, спрямований на мотивування учасників тренінгу на подальше застосування отриманих знань та вмінь для підвищення ефективності професійного навчання (курсанти), діяльності (працівники) та оволодіння способами позитивного мислення у формуванні потягу до успіху у професійному та особистісному саморозвитку;

– *тренінг формування життєвих навичок*, спрямований на розвиток важливих соціальних вмінь працівників органів внутрішніх справ, необхідних як для професійної діяльності, так і для підтримки міжособистісних та сімейних відносин (конструктивне вирішення конфліктних ситуацій, емпатичність, гнучкість у спілкуванні з оточуючими);

– *тренінг саморозвитку*, націлений на пошук резервів для підвищення ефективності професійної діяльності, усвідомлення існуючих проблем та можливість моделювання своєї кар'єри, з одного боку, та підвищення значення особистісної складової саморозвитку (хобі, відпочинок, міжособистісні стосунки, оволодіння новими вміннями та навичками) та інші.

4. *Організація діяльності, що може бути альтернативною діяльності працівників, в якій формуються негативні психічні стани.* Альтернативними формами активності можуть бути: пізнання (подорожі), випробування себе (походи в гори, спорт із ризиком), значуще спілкування, любов, творчість, діяльність (професійна, релігійно-духовна, благодійна тощо). Крім того, для цього можна використовувати частину часу, відведену на фізичну та спеціальну підготовку, наприклад, організація змагань зі стрільби, рукопашного бою між підрозділами із заохоченнями переможців.

5. *Організація здорового способу життя.* Вона виходить із уявлень про особистісну відповідальність за здоров'я, гармонію з навколишнім світом і

своїм організмом. Уміння людини досягати оптимального стану й успішно протистояти несприятливим факторам середовища вважається особливо цінною. Здоровий стиль життя припускає здорове харчування, регулярні фізичні навантаження, дотримання режиму праці й відпочинку, спілкування із природою, виключення надмірностей. Такий стиль базується на екологічному мисленні й суттєво залежить від рівня розвитку суспільства.

6. *Активізація особистісних ресурсів.* Активні заняття спортом, творче самовираження, участь у групах спілкування й особистісного зростання, заняття малюванням, співом, танцями, колекціонування, подорожування, активний відпочинок – усе це активізує особистісні ресурси, забезпечує активність, здоров'я та стійкість особистості до негативного зовнішнього впливу.

7. *Мінімізація негативних наслідків участі працівників органів внутрішніх справ у вирішенні екстремальних оперативно-службових завдань.* Вказана форма роботи використовується вже за наявності клінічних проявів нервово-психічних розладів, що супроводжуються порушеннями поведінки, що виникли під час проходження служби. Вона спрямована на профілактику рецидивів або їх негативних наслідків (наприклад, в межах санаторно – курортного лікування, а також своєчасного медичного лікування та кваліфікованої психологічної допомоги).

Крім того, важливим аспектом профілактичної роботи є навчання працівників органів внутрішніх справ методам, що дозволяють правильно аналізувати та інтерпретувати ситуації життєвих і професійних стресів, давати їм реалістичні оцінки, розширяти репертуар конструктивних стратегій подолання стресу.

Однією зі складових профілактики формування негативних станів у працівників міліції під час виконання оперативно-службових завдань у рамках *консультативної підтримки* є персональна психодіагностика стресових станів та стресостійкості працівників, розробка індивідуальних рекомендацій щодо підвищення стресостійкості з урахуванням особистісних, соціально-демографічних та інших особливостей і специфіки праці.

Висновки. Профілактика, попередження та своєчасне подолання негативних явищ серед працівників, виховання у них почуття честі, службового обов'язку, професійної гідності – одна із найважливіших умов ефективної діяльності органів внутрішніх справ України. Практичний досвід дозволяє стверджувати, що завдяки комплексному здійсненню профілактичних заходів, високому рівню морально-психологічної і професійно-психологічної підготовки та серйозній особистісній роботі працівника над собою більшість можливих негативних впливів екстремальних умов на нього і його дії можуть бути успішно нейтралізовані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуменюк Л. Й. Психологія професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ : [навчальний посібник] / Л. Й. Гуменюк, І. В. Сулятицький. – Львів : ЛьвДУВС. – 2011. – 648 с.

2. Корольчук М. С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 580 с.

3. Миронець С. М. Негативні психічні стани рятувальників в умовах надзвичайної ситуації : [монографія] / С. М. Миронець, О. В. Тимченко. – К. : Август Трейд, 2008. – 249 с.

4. Ромек В. Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях / В. Г. Ромек, В. А. Конторович, Е. И. Крукович. – СПб. : Речь, 2004. – 256 с.

5. Тарабрина Н. В. Практикум по психологии посттравматического стресса / Тарабрина Н. В. – СПб. : Питер, 2001. – 272 с.

6. Тімченко О. В. Синдром посттравматичних стресових порушень : концептуалізація, діагностика, корекція та прогнозування : [монографія] / Тімченко О. В. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 268 с.

7. Тимченко А. В. Психологические аспекты состояния, поведения и деятельности людей в экстремальных условиях и методы их коррекции : [учебное пособие] / Тимченко А.В. – Харьков : ХВУ, 1997. – 184 с.

8. Яцків О. С. Напрями та види профілактики психосоматичних захворювань у працівників міліції / О. С. Яцків // Проблеми екстремальної та кризової психології. Вип.8. – Харків : УЦЗУ, 2010. – С. 285–293.

УДК 159.9

Мішкулинець О.О., викладач психології, Гуманітарно-педагогічний коледж Мукачівського державного університету, м. Мукачево

ДІАГНОСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО НАВЧАННЯ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

У статті представлено емпіричні дані, отримані під час проведення діагностичних методик розвитку адаптивності молодших підлітків до навчання в умовах середньої школи. На основі визначення шести факторів аналізу здійснено ієрархію кластерного аналізу та охарактеризовано відповідність/невідповідність різним рівням адаптації молодших підлітків до поліпредметного навчання.

Ключові слова: адаптивність, молодший підліток, поліпредметне навчання, середня школа.

В статье представлены эмпирические данные, полученные во время проведения диагностических методик развития адаптивности младших подростков к учебе в условиях средней школы. На основе определения шести факторов осуществлена иерархия кластерного анализа и охарактеризованы соответствие/несоответствие младших подростков полипредметному обучению на разных уровнях адаптации.

Ключевые слова: адаптивность, младший подросток, полипредметная учеба, средняя школа.

Предметом емпіричного вивчення особливостей розвитку адаптивності молодших підлітків до навчання в умовах основної школи є сама активність дитини – діяльнісний стан особистості як форми її існування, поведінки, вчинку та діяльності. Альтернативою активності є стан реактивності, який передбачає прагнення кожної особистості до збалансування організму із середовищем, замість подолання його опору. При цьому, як зазначає А.О. Реан, активність виявляється в активації різних рефлексів, пошуковій активності, довільних актах, волі, актах вільного самовиявлення.